

ЛЕКСИКОЛОГІЯ І ФРАЗЕОЛОГІЯ: ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА, СУЧАСНІСТЬ

НЕПЕРЕСІЧНИЙ ШЛЯХ УЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА О. П. ПРОРОЧЕНКО

Видатний німецький поет Йоганн Вольфганг Гете писав: “Людина завжди навчається лише в тих, кого любить. Ті, у кого ми вчимося, правильно називаються вчителями, але не кожен, хто навчає нас, заслуговує на це ім’я”. Учителю потрібно трудитися роки й роки, щоб побачити предмет своєї творчості. Буває, що минають десятиліття, і ледве починає виявлятися те, що замислив; ніхто частіше за вчителя не буває задоволеним; у жодній праці помилки і невдачі не спричиняють такі важкі наслідки, як в учительській. Зважаючи на тернистий шлях шановної Ольги Петрівни Пророченко, можна сказати, що ці вислови стосуються і її як Викладача з великої літери.

14 жовтня 2018 р. виповнюється 90 років від дня народження відомого викладача вищої школи країни, кандидата філологічних наук, професора Ольги Петрівни Пророченко (14.10.1927 – 20.10.2008 рр.) – однієї із засновниць німецької фразеологічної школи в Україні.

Народилася Ольга Петрівна в селі Тростинка Васильківського району Київської області в сім’ї сільської інтелігенції. Мати Пророченко Євдокія Григорівна та батько Пророченко Петро Іванович завжди любили і пишалися донькою як талановитим педагогом, викладачем німецької мови, науковцем-філологом, перекладачем.

1935 р. Ольга Петрівна пішла в школу, в цьому ж році сім’я переїжджає в м. Васильків, де вона продовжила навчання в СШ № 1. У 1941 р. закінчила сім класів цієї школи. У період другої світової війни, коли сім’ю вигнали окупанти з власної квартири, вона повертається в рідне село Тростинка. Після звільнення території України від німецько-фашистських загарбників, 6 листопада 1943 р., вона пішла працювати вантажницею на “Мельзавод” Васильківського району, де працювала до 1945 р. В цьому році продовжила навчання в СШ № 3, яку закінчила в 1946 р.

Після здобуття середньої освіти Ольга Петрівна вступила до Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова) на факультет іноземних мов, який закінчила в 1950 р. Вона отримала диплом зі спеціальності іноземні мови (німецька) і кваліфікацію “Викладач іноземних мов, учитель середньої школи”. За успіхи в навчанні і як одну з найкращих студенток факультету іноземних мов її було рекомендовано до аспірантури. З 27 листопада 1950 р. до 1 жовтня 1953 р. вона успішно навчалася в аспірантурі при Київському державному педагогічному інституті ім. М. О. Горького.

Трудове життя викладача Ольги Петрівни почалося в той період, коли була реорганізована мережа вищих освітніх закладів, і кількість вузів зменшилася, а чисельність студентства зросла з 99 тис. у 1946-му до 325 тис. у 1956 р. Серйозним гальмом у розвитку вищої школи була заідеологізованість навчально-виховного процесу, закостенілість його форм і методів навчання. Крім цього, катастрофічно не вистачало кваліфікованих педагогів, зокрема вчителів іноземних мов, здатних організувати навчальний і виховний процес у вищій школі. В таких умовах з вересня 1953 р. до травня 1954 р. Ольга Петрівна починала працювати в Житомирському

педагогічному інституті іноземних мов викладачем німецької мови. Далі, за сімейними обставинами (у червні 1954 р. народилася донька Олена), Ольга Петрівна змушена була залишити роботу в м. Житомирі і повернутися в м. Київ, де працював її чоловік Гуртовенко Ернест Андрійович, який з часом став провідним спеціалістом у галузі фізики Сонця, професором, доктором фізико-математичних наук, одним із перших наукових співробітників Головної астрономічної обсерваторії НАН України. 1983 р. він очолив кафедру астрономії Київського державного університету (Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Він, як і Ольга Петрівна, виростив цілу плеяду науковців і спеціалістів у різних галузях, пов'язаних з вивченням Сонця. Ернест Андрійович і Ольга Петрівна все трудове життя працювали викладачами і вчили молодь, це їх об'єднало назавжди.

З вересня 1954 р. Ольга Петрівна почала працювати в Київському державному педагогічному інституті іноземних мов (Київський національний лінгвістичний університет), до якого в 1953 р. було приєднано факультет іноземних мов Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького і таким чином утворено новий структурний підрозділ – факультет німецької мови. Це був єдиний факультет німецької мови серед українських педагогічних інститутів (до 1992 р. їх було 30) та університетів, де іноземні мови, зокрема німецька, вивчалися як фах.

1958 р. у країні було введено обов'язкову восьмирічну освіту. Створена мережа шкіл, технікумів, вищих навчальних закладів дала змогу сформувати потужний кадровий потенціал країни, що позитивно відбилося на розвитку науки і культури. У КДПМ у 1958 р. працювали 95 викладачів, 18 із яких були кандидатами наук. Серед них була і викладачка німецької мови О. П. Пророченко.

У 1962 р. в інституті відбулася реорганізація, унаслідок якої на факультеті німецької мови було створено дві кафедри: кафедру німецької мови та кафедру німецької філології. Нові члени кафедри німецької мови забезпечували викладання німецької мови на I–II курсах денного, вечірнього та заочного навчання, на факультеті післядипломної освіти в екстернаті, читання лекцій з теоретичних курсів та проведення занять з практики усного та писемного мовлення. Ольга Петрівна також працювала на цій кафедрі, яку згодом очолила.

19 травня 1965 р. Ольга Петрівна захистила кандидатську дисертацію на тему “Исследование путей и средств перевода видовых форм русского и украинского глаголов на немецкий язык (Опыт сопоставительного анализа)” у Львівському державному університеті імені І. Франка. У дисертації вона, зокрема, вказала на помилки німецьких учених-лінгвістів В. Штрейтберга, А. Вольфа, Г. Пауля, які ставилися формально до вивчення мовного явища, без урахування внутрішніх законів розвитку мови. Вона завжди сміливо висловлювала свою думку і багато їй самовіддано працювала.

25 січня 1965 р. О. П. Пророченко була переведена на посаду доцента кафедри німецької мови, а 9 червня 1968 р. вона була призначена на посаду завідувача кафедри німецької мови.

Учене звання доцента О. П. Пророченко було надане рішенням Вищої Атестаційної Комісії Міністерства вищої і середньої освіти СРСР 15 січня 1971 р. (протокол № 4/11). Ольга Петрівна читала авторські курси для студентів факультету німецької мови: “Соціальні процеси та їх відображення в мові”, “Лексикологія сучасної німецької мови”, “Актуальні проблеми фразеології” та ін. Вона керувала науковими роботами студентів і викладачів. Під її керівництвом виконано чимало наукових досліджень у галузі фразеології.

Ольга Петрівна брала активну участь у суспільному житті інституту. Так, вона була незмінним членом секретарем спецради інституту із захисту кандидатських дисертацій (1970 – 1976 рр.), членом редколегії збірника наукових праць, керівником наукового студентського гуртка з лексикології, членом правління Австрійського товариства дружби, товариства культурних зв'язків із закордоном, членом комісії з укладання підручників для середніх шкіл України, відповідальною за роботу товариства “Знання” на факультеті німецької мови та ін. Цей час

був періодом розширення міжнародного співробітництва інституту. Так, у 1967 р. партнером факультету німецької мови стала Дрезденська вища педагогічна школа. Партнерські стосунки з Дрезденською вищою педагогічною школою вилилися у творчу співпрацю з німецькими колегами: докторами філологічних наук, професорами Гельмутом Лібшем, Гансом-Юргеном Пьочке та ін. Надзвичайно корисним для студентів було те, що німецькі фахівці не обмежувалися лише читанням лекцій, але й проводили семінарські та практичні заняття, що, безперечно, сприяло засвоєнню студентами інституту не тільки великого за обсягом масиву знань, але й допомагало в опануванні дуже потрібних у їхній майбутній професійній діяльності мовленнєвими навичками. Зауважимо, що за роки ділових контактів із Дрезденською вищою педагогічною школою було видано понад 15 збірників спільних науково-методичних праць викладачів обох навчальних закладів. У цій співпраці виявився великий організаторський хист О. П. Пророченко.

1993 р. Дрезденська вища педагогічна школа об'єдналася з Дрезденським технічним університетом, і тепер уже з ним здійснювалися ділові контакти. Яскравим прикладом широких міжнародних зв'язків є проведення спільних наукових конференцій обома університетами. Так, у 1995 р. на базі Київського державного лінгвістичного університету спільно з Дрезденським технічним університетом та Гете-Інститутом було проведено Міжнародну конференцію "Наука й культура між слов'янським і німецькомовним світом як чинник оновлення Східної та Південно-Східної Європи пам'яті Дмитра Чижевського". Крім того, відбувався обмін студентами і викладачами. КНЛУ і Дрезденський технічний університет мали довготривалі спільні науково-педагогічні угоди про співробітництво.

23 червня 1973 р. О. П. Пророченко офіційно була переобрана на посаду завідувача кафедри практики німецької мови на другий термін. Кафедра під її керівництвом активно співпрацювала з Московським державним педагогічним інститутом іноземних мов ім. М. Тореца. Викладачі факультету німецької мови в цьому інституті навчалися в аспірантурі, проходили стажування, виступали на міжнародних конференціях з науково-методичними доповідями та ін.

Ольга Петрівна приділяла велику увагу проблемам лексикиграфії і фразеології. Цій проблемі були присвячені наукові й науково-методичні праці. До них належать: "Deutsches Lesebuch : кн. для читання нім. мовою для учнів старших класів та студентів вузів" / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. шк., 1968. – 116 с., "Німецько-український фразеологічний словник" / укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – Київ : Рад. школа, 1981. Останній містить 30 тисяч фразеологічних одиниць, розташованих за гніздовим принципом. До кожного фразеологізму подано його український еквівалент, аналог або описовий переклад. Більшість словникових статей ілюструється прикладами з художньої літератури. Видання такого словника стало першою фразеологічною працею, що зосередила свою увагу саме на актуальних проблемах української та німецької мов. Статті О. П. Пророченко з теоретичних і прикладних аспектів лексикології і фразеології були опубліковані в численних збірниках наукових праць.

13 грудня 1990 р. рішенням Державного комітету СРСР з народної освіти О. П. Пророченко було присвоєне звання професора кафедри німецької філології.

Великого значення з 1993 р. набуває Гете-Інститут, який популяризував вивчення німецької мови і підтримку міжнародної співпраці в культурній сфері. Він став найактивнішим учасником українсько-німецького діалогу. Співробітництво із цим закладом сприяло запровадженню новітніх технологій у навчальні програми, зокрема під час вивчення німецької мови майбутніми вчителями-германістами, популяризації досягнень німецької культури. О. П. Пророченко разом з викладачами інституту і представниками Гете-Інституту брала активну участь у створенні і реалізації лінгвокультурних програм, проведенні міжнародних симпозіумів, конференцій та семінарів з проблем розвитку національної освіти.

На кафедрі німецької філології склалася наукова фразеологічна школа, засновниками якої стали професори О. П. Пророченко, В. І. Гаврись. Ольга Петрівна та її учні вивчали і опрацьовували

проблеми емотивності фразеологічних одиниць сучасної німецької мови й основних типів компаративних фразеологізмів німецької мови в діахронічному та синхронічному аспектах, національно-культурні особливості німецької фразеології та ін. На кафедрі завжди діяла аспірантура та докторантура зі спеціальності “германські мови”. Аспірантами О. П. Пророченко були О. М. Кобжев, А. Л. Белогуб, Т. І. Перепелиця, Н. П. Щербань, С. П. Худолєєва, Л. І. Цима, О. Ф. Кудіна, А. І. Тимофєєва, Л. І. Корнієнко, Л. Ф. Ларькова, Л. С. Ревеко, М. Ф. Кобжева, В. С. Прищєпа, О. В. Сидоров, Т. Ф. Троцюк, В. І. Крепель, Н. В. Мєншикова, В. В. Морозова, С. М. Назаров, Н. Д. Кожушко, А. В. Парій, А. В. Ролик, Л. Ю. Кованцева, Н. М. Москаленко, Л. Д. Маєвська, А. М. Семисюк, С. І. Гончарук-Величко, І. Б. Дубровська, О. В. Харчук та ін. Загалом Ольга Петрівна підготувала більше 40 кандидатів філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови та двох докторів наук. Серед них доктори філологічних наук, професори Н. Д. Петрова та С. М. Іваненко. Її колишні аспіранти успішно працювали і працюють у нашому університеті, зокрема доценти Л. І. Цима, Л. Ф. Ларькова, І. Б. Дубровська; декан факультету німецької мови в 1983 – 1988 рр. доцент О. Ф. Кудіна; декан факультету перекладачів у 2007 – 2008 рр. доцент В. І. Крепель та ін. На жаль, сьогодні немає з нами декана факультету німецької мови (1988 – 2003), проректора з наукової роботи КНЛУ, доцента С. М. Назарова.

О. П. Пророченко побувала в багатьох країнах світу. Ці поїздки і спогади сприяли яскравим виступам Ольги Петрівни на лекціях перед студентами, аспірантами, викладачами, також ці матеріали сприяли написанню нових наукових статей, цікавих навчально-методичних посібників для студентів університету.

За плідну й довготривалу працю в університеті Ольга Петрівна була нагороджена почесними урядовими грамотами і нагородами, зокрема знаком “Відмінник народної освіти УРСР” (1970), медалями “В пам’ять 1500 років Києва” (1982), “Ветеран праці” (1986), “За наукові досягнення” (2007 р.) та ін.

О. П. Пророченко завжди користувалася повагою студентів і викладачів не тільки нашого університету. Як їй це вдавалося? Досвід роботи тут відіграв головну роль, а ще – уміння працювати з молоддю, повага до студентів, аспірантів, колег. Людиною вона була творчою, завжди вміла зацікавити своїх учнів особливим викладом матеріалу. Ольга Петрівна постійно розвивалася та вдосконалювала свої знання. Вона стала частиною історії нашого університету. Сьогодні в музеї Київського національного лінгвістичного університету можна побачити фотографії, де завжди посміхається професор О. П. Пророченко.

Вона була уважна як до студентів, так і до своїх колег, завжди прагнула допомогти тим, хто цього потребував, бо сама пройшла тяжкий життєвий шлях і знала, якою важливою буває вчасна допомога. Колеги називали Ольгу Петрівну Пророченко невтомним трудівником і прагнули наслідувати її. Все своє життя Ольга Петрівна віддала підготовці в стінах нашого університету високоосвічених і високультурних людей.

Науково-педагогічна спадщина О. П. Пророченко ще недостатньо вивчена і чекає на своїх дослідників.

*Васильчук В.М.,
доктор історичних наук, професор,
Київський національний
лінгвістичний університет*